

Spis treści

Od autora	9
Podziękowania	13
Rozdział 1. Szczecińska wielorodzinna architektura mieszkaniowa przełomu XIX i XX w. na tle rozwoju miasta	15
1.1. Wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa Szczecina od połowy XIX w. do II wojny światowej jako przykład ciągu rozwoju idei urbanistycznych i architektonicznych. Zakres, metodologia oraz stan badań	15
1.1.1. Wprowadzenie	15
1.1.2. Zakres pracy	17
1.1.3. Podstawowy materiał badawczy	18
1.1.4. Uzupełniający materiał badawczy	18
1.1.5. Metodologia badań	20
1.1.6. Stan badań	22
1.2. Rozwój przestrzenny Szczecina od średniowiecza do początków XIX w. i typy zabudowy mieszkalnej sprzed początków rozwoju zabudowy czynszowej	29
1.2.1. Wprowadzenie	29
1.2.2. Rozwój przestrzenny Szczecina od średniowiecza do początków XIX w.	29
1.2.3. Podstawowe typy zabudowy mieszkalnej sprzed początków rozwoju wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej	33
1.3. Rozwój przestrzenny Szczecina od połowy XIX w. do II wojny światowej w kontekście ewolucji form wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej	33
Rozdział 2. Wybrane przykłady szczecińskich rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych ..	43
2.1. Kamienica czynszowa	43
2.1.1. Zabudowa czynszowa Nowego Miasta	43
2.1.1.1. Pionierskie formy zabudowy czynszowej na obszarze Nowego Miasta ..	43
2.1.1.2. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych ..	44
2.1.2. Zabudowa czynszowa od 1873 r. do końca XIX w.	47
2.1.2.1. Rozwój koncepcji czynszowych	47
2.1.2.2. Rozwój koncepcji willowych Westendu	48
2.1.2.3. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych ..	49
2.1.3. Zabudowa czynszowa w początkach XX w.	54
2.1.3.1. Inwestycje budowlane w okresie reformy zabudowy czynszowej	54
2.1.3.2. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych ..	55
2.2. Pomiędzy kamienicą czynszową a zabudową osiedlową	60
2.2.1. Zmiany koncepcji mieszkaniowych przed I wojną światową i po jej zakończeniu w powiązaniu z kierunkami rozwoju miasta	60
2.2.2. Zabudowa podmiejska	60
2.2.3. Zabudowa śródmiejska	61
2.2.4. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych	61
2.3. Osiedla mieszkaniowe w okresie Republiki Weimarskiej	66
2.3.1. Wprowadzenie	66
2.3.2. Osiedla mieszkaniowe w początkach modernizmu	67
2.3.2.1. Szczecińskie początki realizacji mieszkania społecznie dostępnego	67
2.3.2.2. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych ..	68
2.3.3. Awangardowe osiedla modernistyczne	73
2.3.3.1. Szczecińska architektura funkcjonalistyczna w początkach lat 30. XX w.	73

2.3.3.2. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych	74
2.4. Zabudowa mieszkaniowa w okresie III Rzeszy	76
2.4.1. Miejska architektura mieszkaniowa wobec planów rozwoju aglomeracji	76
2.4.2. Wybrane przykłady rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych	78
Rozdział 3. Ewolucja przestrzenna założeń urbanistycznych na tle tendencji europejskich	81
3.1. Układy urbanistyczne zabudowy czynszowej	81
3.1.1. Główne kierunki rozwiązań miasta czynszowego w urbanistyce europejskiej i ich wpływ na rozwiązania szczecińskie	81
3.1.2. Typologia szczecińskich śródmiejskich czynszowych rozwiązań urbanistycznych	84
3.1.2.1. Urbanistyka czynszowa Nowego Miasta	84
3.1.2.2. Śródmiejska urbanistyka czynszowa powstająca od 1873 r. do początku XX w.	86
3.1.2.3. Urbanistyka czynszowa powstająca w początkach XX w.	87
3.2. Układy urbanistyczne zabudowy protomodernistycznej	88
3.2.1. Idee i główne tendencje w urbanistyce niemieckiej oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	88
3.2.1.1. Wprowadzenie	88
3.2.1.2. Urbanistyka proponowana przez Gessnera i Messela	90
3.2.1.3. Niemiecka wersja miasta ogrodu	91
3.2.1.4. Zabudowa pracownicza	92
3.2.2. Typologia szczecińskich protomodernistycznych układów urbanistycznych	93
3.2.2.1. Protomodernistyczna kompozycja kwartałowa	94
3.2.2.2. Zespoły mieszkaniowe wzorowane na idei miasta ogrodu	95
3.2.2.3. Osiedla przyzakładowe	96
3.3. Układy urbanistyczne osiedli mieszkaniowych w okresie Republiki Weimarskiej	96
3.3.1. Główne tendencje i idee w urbanistyce Republiki Weimarskiej oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	96
3.3.2. Typologia szczecińskich modernistycznych układów urbanistycznych	100
3.3.2.1. Układy zwarte (kwartałowe)	100
3.3.2.2. Układy liniowe	102
3.4. Układy urbanistyczne osiedli mieszkaniowych w okresie III Rzeszy	106
3.4.1. Idee i główne tendencje w urbanistyce niemieckiej oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	106
3.4.1.1. Wprowadzenie	106
3.4.1.2. Przebudowa śródmieścia	107
3.4.1.3. Małe zespoły mieszkaniowe	108
3.4.1.4. Kontynuacja idei modernistycznych	109
3.4.2. Typologia szczecińskich schematów kompozycji urbanistycznej w latach 1933–1939	110
3.4.2.1. Kontynuacja koncepcji modernistycznych	110
3.4.2.2. Miejska zabudowa kwartałowa	111
3.4.2.3. Małe zespoły mieszkaniowe	111
3.4.2.4. Zespoły budynków dwurodzinnych	112
3.5. Główne kierunki ewolucji urbanistycznej szczecińskich zespołów mieszkaniowych	113
3.5.1. Etapy ewolucji zabudowy kwartałowej	113
3.5.1.1. Wprowadzenie	113
3.5.1.2. Główne kierunki ewolucji	115
3.5.2. Etapy ewolucji zabudowy pasmowej i wolnostojącej	116
3.5.2.1. Wprowadzenie	116
3.5.2.2. Główne kierunki ewolucji	118
3.5.3. W kierunku samodzielnego zespołu mieszkalno-usługowego	119

3.5.4. Tereny rekreacyjne w zabudowie mieszkaniowej	122
3.5.4.1. Wprowadzenie	122
3.5.4.2. Etap pierwszy	124
3.5.4.3. Etap drugi	124
3.5.4.4. Etap trzeci	124
Rozdział 4. Ewolucja rozwiązań architektonicznych na tle tendencji europejskich	127
4.1. Układy przestrzenne mieszkań w kamienicach czynszowych	127
4.1.1. Główne tendencje w projektowaniu zabudowy czynszowej oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	127
4.1.2. Typologia schematów funkcjonalnych w szczecińskiej architekturze czynszowej	130
4.1.2.1. Mieszkania z obszaru Nowego Miasta do 1873 r.	130
4.1.2.2. Mieszkania w zabudowie śródmiejskiej od 1873 r. do przełomu XIX i XX w.	131
4.1.2.3. Mieszkania z początku XX w.	135
4.2. Układy przestrzenne mieszkań protomodernistycznych	137
4.2.1. Idee i główne tendencje w projektowaniu architektonicznym zabudowy oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	137
4.2.1.1. Wprowadzenie	137
4.2.1.2. Mieszkania w kwartałowej zabudowie miejskiej	138
4.2.1.3. Realizacje miasta ogrodu	139
4.2.2. Typologia schematów funkcjonalnych w szczecińskiej architekturze protomodernistycznej	140
4.2.2.1. Układy funkcjonalne mieszkań w zabudowie zwartej	140
4.2.2.2. Układy funkcjonalne mieszkań w zespołach inspirowanych ideami miasta ogrodu	141
4.3. Układy przestrzenne mieszkań w okresie Republiki Weimarskiej	142
4.3.1. Idee i główne tendencje w projektowaniu architektonicznym oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	142
4.3.2. Podstawowe typy schematów funkcjonalnych w architekturze szczecińskiej	146
4.3.2.1. Rozwiązania klatkowe	146
4.3.2.2. Rozwiązania galeriowe	149
4.4. Układy przestrzenne mieszkań w okresie III Rzeszy	150
4.4.1. Idee i główne tendencje w projektowaniu architektonicznym oddziałujące na rozwiązania szczecińskie	150
4.4.2. Podstawowe typy funkcjonalne mieszkań w architekturze szczecińskiej okresu III Rzeszy	154
4.4.2.1. Sekcyjna zabudowa klatkowa w układach liniowych	154
4.4.2.2. Sekcyjna zabudowa klatkowa w małych zespołach urbanistycznych	155
4.4.2.3. Zabudowa śródmiejska	156
4.4.2.4. Zabudowa szeregowa i małe domy mieszkalne	156
4.5. Główne kierunki ewolucji układów funkcjonalnych szczecińskiej wielorodzinnej architektury mieszkaniowej	157
4.5.1. Strefy i strefowanie pomieszczeń	157
4.5.1.1. Rodzaje pomieszczeń i strefy funkcjonalne	157
4.5.1.2. Strefowanie funkcjonalne szczecińskich dużych mieszkań w zabudowie czynszowej	158
4.5.1.3. Strefowanie funkcjonalne szczecińskich dużych mieszkań w zabudowie protomodernistycznej	159
4.5.1.4. Strefowanie funkcjonalne w szczecińskiej zabudowie spółdzielczej okresu Republiki Weimarskiej i III Rzeszy	159
4.5.2. Od pomieszczeń jednofunkcyjnych do wielofunkcyjności	160

4.5.2.1. Jednofunkcyjność przestrzeni reprezentacyjnej i rekreacyjnej w zabudowie czynszowej	160
4.5.2.2. Początki wielofunkcyjności w okresie protomodernizmu	160
4.5.2.3. Wielofunkcyjność zabudowy spółdzielczej okresu modernizmu	161
4.5.3. Idea małego mieszkania	162
4.5.3.1. Dwuizbowe mieszkania czynszowe	162
4.5.3.2. Dwupokojowe mieszkanie spółdzielcze	163
4.5.4. Miejsca służące przygotowaniu i spożywaniu posiłków	164
4.5.4.1. Przestrzeń przygotowania i spożywania posiłków w mieszkaniach czynszowych	164
4.5.4.2. Przygotowanie i spożywanie posiłków w mieszkaniach protomodernistycznych	165
4.5.4.3. Przygotowanie i spożywanie posiłków w mieszkaniach spółdzielczych	165
4.5.5. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne	166
4.5.5.1. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne w zabudowie czynszowej	166
4.5.5.2. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne w zabudowie protomodernistycznej	167
4.5.5.3. Pomieszczenia higieniczno-sanitarne w zabudowie spółdzielczej okresu modernizmu	168
Rozdział 5. Wpływ uwarunkowań środowiskowych i społeczno-gospodarczych na rozwiązania przestrzenne	171
5.1. Wpływ uwarunkowań środowiskowych na rozwiązania urbanistyczne	171
5.1.1. Wprowadzenie	171
5.1.2. Zabudowa czynszowa i wybrane uwarunkowania środowiskowe	172
5.1.3. Zabudowa okresu protomodernizmu i wybrane uwarunkowania środowiskowe ..	172
5.1.4. Zabudowa okresu modernizmu i wybrane uwarunkowania środowiskowe	173
5.2. Wpływ uwarunkowań społeczno-ekonomicznych na rozwiązania urbanistyczne i architektoniczne	174
5.2.1. Wprowadzenie	174
5.2.2. Wpływ uwarunkowań społeczno-ekonomicznych do 1871 r.	175
5.2.2.1. Polityka i administracja	175
5.2.2.2. Gospodarka	175
5.2.2.3. Ludność	176
5.2.2.4. Wpływ uwarunkowań na rozwój architektury mieszkaniowej	177
5.2.3. Wpływ uwarunkowań społeczno-ekonomicznych w II Rzeszy Niemieckiej (1871–1918)	177
5.2.3.1. Polityka i administracja	177
5.2.3.2. Gospodarka	178
5.2.3.3. Ludność	179
5.2.3.4. Wpływ uwarunkowań na rozwój architektury mieszkaniowej	180
5.2.4. Wpływ uwarunkowań społeczno-ekonomicznych w okresie Republiki Weimarskiej	180
5.2.4.1. Polityka i administracja	180
5.2.4.2. Gospodarka	181
5.2.4.3. Ludność	181
5.2.4.4. Wpływ uwarunkowań na rozwój architektury mieszkaniowej	182
5.2.5. Wpływ uwarunkowań społeczno-ekonomicznych w okresie III Rzeszy Niemieckiej	183
5.2.5.1. Polityka i administracja	183
5.2.5.2. Gospodarka	183
5.2.5.3. Ludność	184
5.2.5.4. Wpływ uwarunkowań na rozwój architektury mieszkaniowej	184

Rozdział 6. Wpływ technologii i sposobów prowadzenia inwestycji budowlanych na rozwiązania przestrzenne	185
6.1. Technologie i materiały budowlane w zabudowie czynszowej i protomodernistycznej oraz ich wpływ na rozwiązania przestrzenne	185
6.1.1. Technologie i materiały budowlane w kontekście ewolucji stylistycznej	185
6.1.2. Typowe rozwiązania materiałowo-konstrukcyjne w zabudowie czynszowej i protomodernistycznej	186
6.1.2.1. Ściany	186
6.1.2.2. Stropy	187
6.1.2.3. Klatki schodowe	188
6.1.2.4. Dachy	188
6.1.2.5. Elewacje	188
6.1.3. Wpływ rozwiązań materiałowo-konstrukcyjnych na układ przestrzenny i rozwiązania funkcjonalne	189
6.1.3.1. Wpływ na rozwiązania budynków frontowych	189
6.1.3.2. Wpływ na rozwiązania oficyn	190
6.2. Technologie i materiały budowlane w zabudowie spółdzielczej okresu międzywojennego i ich wpływ na rozwiązania przestrzenne	190
6.2.1. Typowe rozwiązania materiałowo-konstrukcyjne w zabudowie spółdzielczej okresu międzywojennego	190
6.2.1.1. Ściany	191
6.2.1.2. Stropy	192
6.2.1.3. Klatki schodowe	192
6.2.1.4. Dachy	192
6.2.1.5. Elewacje	192
6.2.2. Wpływ rozwiązań materiałowo-konstrukcyjnych na układ przestrzenny i rozwiązania funkcjonalne	193
Rozdział 7. Podsumowanie. szczecińskie środowisko mieszkaniowe od połowy XIX w. do II wojny światowej jako projekt zmian cywilizacyjnych	195
7.1. Główne etapy stylistyczne na tle przemian społecznych	195
7.1.1. Architektura mieszkaniowa jako materializacja przemian społeczeństwa niemieckiego	195
7.1.2. Specyfika Szczecina na tle architektury niemieckiej	196
7.1.3. Szczegółowe etapy rozwoju architektury i urbanistyki Szczecina na tle przemian społecznych	197
7.2. Kwartal mieszkaniowy, jego rozbitcie i restytucja	199
7.2.1. Ewolucja form zespołu mieszkaniowego	199
7.2.2. Szczegółowa ewolucja szczecińskich układów urbanistycznych na poszczególnych etapach	199
7.3. Od elitarnego mieszkania czynszowego do egalitarnego mieszkania spółdzielczego	203
7.3.1. Mieszkanie jako dobro społeczne	203
7.3.2. Szczegółowa ewolucja układów architektonicznych na poszczególnych etapach	203
7.4. Architektura Szczecina wobec dziedzictwa historycznego	210
Aneks A. Wybrane przykłady projektów i realizacji zespołów mieszkaniowych w Niemczech i w Europie	217
Aneks B. Oryginalne fragmenty szczecińskiej dokumentacji projektowej	281
Aneks C. Karty urbanistyczno-architektoniczne wybranych szczecińskich obiektów i zespołów mieszkaniowych	315
Spis nazw ważniejszych obiektów topograficznych	425

Bibliografia	429
Wykaz ilustracji	437
Wykaz kart urbanistyczno-architektonicznych	447
Summary	455
Zusammenfassung	459